
RESULTATEN VAN DE GANZENTELLINGEN IN NEDERLAND
IN HET WINTERHALFJAAR 1978-79 -5e BERICHT-

GANZENWERK GROEP NEDERLAND
VAN HET IWRB

Inleiding

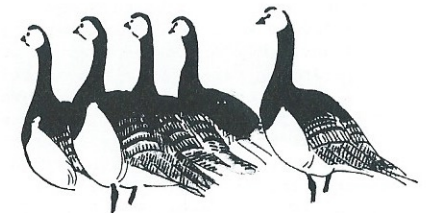
Dit vijfde overzicht van de ganzentellingen in Nederland is wat uitgebreider geworden dan de voorgaande verslagen. Reden hiervan is het feit dat er, door het strenge winterweer in de maanden januari en februari 1979, grote aantallen ganzen buiten hun vaste pleisterplaatsen verbleven. Er is in dit verslag naar gestreefd om de, in eerste instantie wat chaotisch aandoende, verspreiding van de diverse ganzensoorten in deze winter zo nauwkeurig mogelijk te reconstrueren.

Wij zijn ervan overtuigd dat onze kennis omtrent het voorkomen van ganzen in de winter 1978-79 zeker niet volledig is. Het werkelijke beeld zal vermoedelijk echter niet essentieel verschillen van de situatie zoals deze hier weergegeven wordt. Er kan dan ook van een succesvol en zeer interessant ganzen-seizoen gesproken worden.

Ook in deze winter werden er weer veel, met gecodeerde ringen gemerkte ganzen in ons land waargenomen. Het RIN te Leersum ontvangt ook in de toekomst weer gaarne deze gegevens. Waarnemingen van

gemerkte brand- en rotganzen kunt u zenden aan B. Ebbinge, gegevens over gemerkte riet- en grauwe ganzen (of eventueel andere soorten) aan L.M.J. van den Bergh.

De Ganzenwerkgroep dankt alle waarnemers weer hartelijk voor hun medewerking. Vooral in de winter 1978-79 was het niet eenvoudig (en zelfs niet ongevaarlijk) om de tellingen uit te voeren. Wij hopen ook in de toekomst weer op uw medewerking te mogen rekenen.

Seizoenmaxima in de winter 1978-79

In de winter 1978-79 werden voor geheel Nederland de navolgende maxima per soort vastgesteld.

Tabel 1: Maxima per soort in het seizoen 1978-79.

soort	maximum	% eerstejaars
Anser fabalis	100.120 (jan.)	?
Anser brachyrhynchus	11.000 (30 nov.)	?
Anser albifrons	126.300 (jan.)	16,6
Anser anser	28.000 (okt.)	?
Branta leucopsis	45.100 (mrt.)	1 - 3%
Branta bernicla	57.700 (apr./mei)	35
Branta canadensis	605 (febr.)	?

Het weer in de winter 1978-79

Voor het samenstellen van dit overzicht zijn naast de maandgegevens van het KNMI ook aantekeningen van enkele waarnemers gebruikt. De maanden oktober en november 1978 waren beide relatief warm en tevens vrij droog. De winter 1978-79 was streng. Lage temperaturen (vooral in de periode 30-12 tot 7-1), sneeuwval met harde wind (vooral op 30 en 31-12 en 14-2) en ijzel (op 20 en 23-1), alsmede een dik sneeuwdek gedurende lange tijd, vooral in de noordelijke helft van ons land, hebben het voorkomen van de ganzen (aantallen zowel als verspreiding) sterk beïnvloed.

De eerste vorstperiode duurde van 26 november tot 7 december. Een as van hoge luchtdruk lag aanvankelijk van de Azoren over de Noordzee tot boven Scandinavië. Later lag de kern van de hoge druk boven Scandinavië. Onder invloed van de luchtdrukverdeling was de wind aanvankelijk noord, later oost en tenslotte vooral zuidoost. In de aangevoerde lucht kwam het tot lichte vorst. In de laatste dagen van november viel er sneeuw; op 30 november lag er tenslotte op veel plaatsen ca. 10 cm. sneeuw. Van 9 tot 16 december was het zacht weer. Met zuidwestelijke wind werd er lucht van hoge

temperatuur (tot boven 10°C) aangevoerd.

De tweede vorstperiode ving aan op 17 december en duurde tot de 23e van die maand. Een rug van hoge luchtdruk lag eerst van de Azoren tot Polen, later bevond de kern zich weer boven Scandinavië, hetgeen tot oostelijke luchtstromingen leidde. Het vroom toen licht tot matig, maar sneeuw viel er nauwelijks. Rond de kerstdagen was het wederom zacht weer. Het kwik steeg wel tot 10°C. In de zuidwestelijke stroming kwamen fronten mee, met als gevolg veel regen. Op 29 december regende het nog, maar tegen de avond werd het al kouder en een dag later was de vorst volop ingevallen. De vorstgrens was toen naar het zuiden verschoven. Er begon een harde oostenwind te waaien en ook viel er veel sneeuw. Begin januari kwam een rug van hoge druk te liggen van de Azoren tot boven Scandinavië. De wind lag in die tijd in de oostelijke sector. De vorst was gedurende enkele dagen streng, vooral in het noorden en het midden van ons land. Op 3 januari werd te Lelystad -24,4°C gemeten.

Tussen 8 en 13 januari kwam oceanische lucht onze streken binnen. Er passeerden toen fronten, terwijl er voornamelijk een zuidwestenwind waaide. Ook viel er regen en sneeuw. Doordat de temperatuur

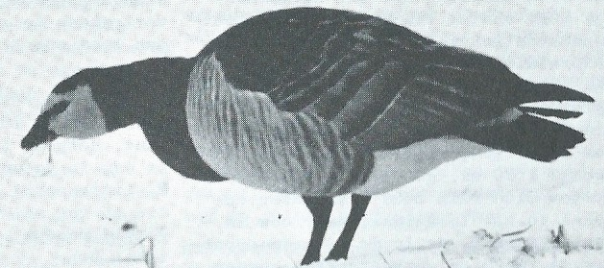
slechts weinig boven het vriespunt steeg, bleef er veelal een sneeuwdek liggen. Van 14 tot 23 januari was het weer kouder, doordat de hoge druk toen boven Scandinavië kwam te liggen. 's Nachts vroom het matig tot streng, terwijl er steeds een sneeuwdek aanwezig was. Tenslotte bereikte een front het zuidwesten van ons land. Op 20 januari (vooral in het zuiden) en op 23 januari (in het gehele land) viel er zware ijzel, gevolgd door een periode met overwegend lichte vorst tot enige dooi van 24 tot 28 januari. De luchtdruk was laag, de wind vaak zuidelijk. Omstreeks eind januari lag vrijwel geheel Nederland nog onder een beijzeld sneeuwdek, dat in dikte varieerde. In het noordelijke Deltagebied werd plaatselijk 30 cm. gemeten.

Lichte dooi was er van 29-1 tot 4-2, waarbij veel sneeuw wegsmolt. Het noordelijke deel van het Deltagebied was op 7 februari sneeuwvrij en hetzelfde gold voor de IJsseldelta en het Kampereiland. Tussen 5 en 13 februari wisselden lichte dooi en lichte vorst elkaar af. Er passeerden toen enkele fronten ons land.

De periode van 14 tot 22 februari begon met harde wind en veel sneeuwval. Twee gebieden met hoge druk (boven de Azoren en boven Scandinavië) waren toen

door een rug met elkaar verbonden. Boven ons land was de wind oostelijk. In deze stroming trok op 14 en 15 februari een front mee, hetgeen zware sneeuwval tot gevolg had. In deze dagen vormden zich door het stuiven van de sneeuw hoge sneeuwduinen, vooral in het noorden van het land. In Zuidwest-Nederland bleef het sneeuwdek echter veel dunner dan in het noorden. Op 15 februari was, tengevolge van verstuiving, ook in Oostelijk-Flevoland het sneeuwdek zo dun, dat het gras vaak zichtbaar was. Door de verplaatsing van de hogedrukgebieden draaide de wind, aanvankelijk naar noord en west, later naar zuidwest. De winter was nu voorbij.

Op 22 februari lag er bijvoorbeeld in het noordelijke deel van het Deltagebied vrijwel geen sneeuw meer. Op 23 en 24 februari was er lichte dooi, gevolgd door twee dagen met lichte vorst, maar op 27 februari zette de dooi definitief in. De maanden maart, april en mei 1979 waren nat, somber en aan de koele kant. Deze winter was in veel opzichten zeer interessant. Reacties van ganzen op verschillende typen van winterse omstandigheden konden op veel plaatsen geregistreerd worden. Een dieper gaande analyse van de verbanden valt buiten het kader van dit overzicht.

Algemeen

De eerste rietganzen werden dit seizoen pas in november op de Nederlandse pleisterplaatsen gesignaleerd. Rond het midden van die maand waren er respectievelijk 80 ex. in de provincie Groningen, 35 ex. in Gelderland, 20 ex. in Zeeland en 25 ex. in de Groote Peel.

Hoewel er rond eind november/begin december 1978 een eerste korte koudeperiode met vorst en sneeuw was, bleken de aantallen rietganzen in ons land omstreeks midden december toch nog niet het niveau van de voorgaande jaren bereikt te hebben.

Waren er namelijk in december 1976 en 1977 méér dan 15.000 rietganzen op de pleisterplaatsen in Nederland aanwezig, in 1978 werden slechts 11.300 ex. geteld. Zij hielden zich toen vooral op langs de grote rivieren (2720 ex.), in de IJsselmeerpolders (3460 ex.) en in de provincie Zeeland (4480 ex.).

De felle koude, die in West-Europa op 30 december 1978 inviel, resulteerde in een spectaculaire vorstrush van ganzen op oudejaarsdag. Ook in de eerste dagen van 1979 zijn er zeer grote aantallen rietganzen naar ons land gekomen. Mogelijk mede onder invloed van een korte dooiperiode van 9-11 januari 1979 waren er rond die tijd wat minder verplaatsingen.

De tellingen rond het midden van de maand toonden aan dat er werkelijk van een spectaculaire verschuiving van rietganzen sprake was geweest. Voor ons land werd toen namelijk het wel uitzonderlijk hoge aantal van ruim 100.000 rietganzen vastgesteld. Uit de ruimtelijke verspreiding van deze vogels over het land valt duidelijk af te lezen waar de omstandigheden het gunstigst waren. Zo werden er in de drie noordelijke provincies Groningen, Friesland en Drenthe slechts 1530 ex. geteld. In Overijssel hielden zich ruim 5600 rietganzen op, vooral in het IJsseldal, maar ook in Twente, terwijl er in de IJsselmeerpolders ca. 9400 ex. aangetroffen werden.

Enorme rietganzenconcentraties verbleven toen in het Deltagebied (>50.000 ex.) en langs de grote rivieren (>21.000 ex.). Ook in gebieden waar normaliter weinig of geen rietganzen pleisterend voorkomen konden zij in januari 1979 worden waargenomen, bijvoorbeeld 1400 ex. in Noord-Holland, 2050 ex. in de provincie Utrecht en ca. 2000 ex. in Zuid-Holland benoorden de Lek en de Nieuwe Waterweg.

De aanhoudende koude dreef in die tijd grote aantallen ganzen naar zuidelijker streken, getuige de berichten over omvangrijke concentraties uit België en Frankrijk. In ons land traden vooral verschuivingen op naar het zuidwesten. Rond midden februari verslechterden de omstandigheden opnieuw, door een zeer overvloedige sneeuwval, die er bovendien debet aan was dat grote delen van ons land nagenoeg onbereikbaar werden. Deze beide factoren zijn waarschijnlijk wel de belangrijkste oorzaken van het lagere februari-totaal, namelijk 76.320 ex. Gewoonlijk worden juist in februari de grootste aantallen rietganzen in Nederland aangetroffen.

Toen in de laatste dagen van februari en de eerste week van maart de koude uit onze streken verdween, zijn er voor korte tijd zeer grote rietganzenconcentraties geweest, vooral in het stroomgebied van de grote rivieren. In die periode werden bijvoorbeeld in het Gelders/Noordbrabantse rivierenland, met het aangrenzende Westduitse Niederrheingebied, ruim 28.700 rietganzen geteld. Na 10 maart bleken nagenoeg alle rietganzen weer vertrokken te zijn. Er werden toen in ons land nog slechts 3000 ex. waargenomen.

In de DDR bereikte de voorjaarstrek tussen 10 en 15 maart 1979 het hoogtepunt, hetgeen twee tot drie weken later is dan in jaren met zachte winters (med. H. Litzbarski). De aantallen rietganzen die in het seizoen 1978-79 in Nederland geteld werden, zijn weergegeven in tabel 2.

Tabel 2:

Rietganzen (*Anser fabalis*) in Nederland op data rond het midden van de maand in het winterhalfjaar 1978-79.

	aantal rietganzen					
	nov.	dec.	jan.	febr.	mrt.	apr.
Groningen	80	185	120	-	470	-
Friesland	-	-	1290	970	268	1
Drenthe	-	75	120	1000	-	-
Overijssel	-	-	5620	2790	87	2
Gelderland	35	2720	21.630	20.360	1284	-
Utrecht	-	-	2050	3000	-	-
IJsselmeerpolders	-	3460	9420	440	1	-
Noord-Holland	-	147	1400	1410	2	-
Zuid-Holland	-	7	11.430	13.660	613	10
Zeeland	20	4480	39.670	23.300	159	-
Noord-Brabant	-	40	6800	7790	-	-
Limburg	25	215	570	1600	112	-
TOTAAL (afgerond)	160	11.300	100.120	76.320	3000	13

Resultaten van tellingen

Nadat in het seizoen 1976-77 voor het eerst in Nederland het aantal van 50.000 rietganzen overschreden werd, zorgde de strenge winter van 1978-79 wederom voor een record. Het getelde aantal van ruim 100.000 ex. moet bovendien nog als een minimum beschouwd worden.

Onder invloed van sneeuw, ijs en ijzel waren de ganzen namelijk zeer sterk verspreid en zij hielden zich bovendien veelal op in gebieden die niet als vaste ganzenpleisterplaats beschouwd kunnen worden. Derhalve zullen lang niet alle aanwezige ganzen ontdekt en geteld zijn. Daarbij komt nog de omstandigheid dat, door de zeer slechte toestand van de wegen, veel gebieden gedurende lange tijd niet of nauwelijks bereikbaar waren. Wanneer we deze factoren in aanmerking nemen, lijkt het niet overdreven om te stellen dat er zich in januari 1979 nog méér dan de getelde 100.120 rietganzen in Nederland opgehouden hebben.

De situatie rond midden februari is minder duidelijk. Door de zeer overvloedige sneeuwval waren er toen uit veel gebieden grote aantallen ganzen weggetrokken. In gebieden waar in februari

met tenminste een gelijke intensiteit als in januari geteld werd, zoals in het rivierengebied en het Deltagebied, bleken in februari duidelijk minder rietganzen aanwezig te zijn. Het is dus aannemelijk dat er in die tijd veel vogels naar België en Frankrijk uitgeweken zijn.

Hoewel er in landelijk verband gezien zeker méér rietganzen aanwezig geweest zullen zijn dan uit de getelde aantallen blijkt, zal het totaal van midden februari waarschijnlijk toch wel beneden de 80.000 ex. gebleven zijn.

Na het invallen van de dooi kwam in de laatste week van februari de terugtrek op gang. Doordat op vele plaatsen de waterafvoer stagneerde (veel smeltwater en bevroren watergangen, duikers en sluisen) waren uitgestrekte gebieden toen zeer geschikt voor de ganzen, die daar dan ook in zeer ruime mate gebruik van maakten. Hoewel er over het landelijke totaal van eind februari geen gegevens beschikbaar zijn, geeft het feit dat er toen te hooi en te gras ruim 31.000 ex. geteld werden aan, dat het om flinke aantallen ging.

Samenvattend kan gesteld worden dat het, ondanks de moeilijke terreinomstandig-

heden en de chaotische verspreiding van de rietganzen in de winter van 1978-79 toch gelukt is om een redelijk betrouwbaar beeld van voorkomen en aantallen van deze soort in Nederland te verkrijgen.

Samenstelling van de rietganzenpopulatie

De eerste rietganzen die in het najaar van 1978 op de Nederlandse pleisterplaatsen verschenen, behoorden weer gewoontegetrouw tot de toendravorms *Anser f. rossicus*. Alleen in de vaste gebieden, zoals de Dwingelosche Heide, de Groote Peel en de Kampinasche Heide, waren toen vogels van de vorm *Anser fabalis fabalis* aanwezig. Na de felle koude-inval van eind december 1978 verschenen er echter al spoedig op talloze plaatsen grotere of kleinere groepen taigarietganzen.

Het eerst was dit het geval in de omgeving van de grote rivieren, waar in veel gebieden in de periode 1-6 januari 1979 groepen van deze vogels neerstreken. Doordat deze taigarietganzen zich opvallend plaatsgetrouw gedroegen, geven de resultaten van de tellingen van midden januari en midden februari vermoedelijk een redelijk betrouwbaar indruk van het aandeel van deze subspecies in de totale rietganzenpopulatie die toen in ons land verbleef. Het is overigens wel erg jammer dat maar weinig waarnemers een subspeciesonderscheid bij de door hen waargenomen rietganzen maakten. Zeker in deze winter, toen de ganzen buitengewoon vertrouwelijk ten opzichte van mensen waren, was dit toch zeer goed mogelijk.

Het aantal rietganzen van de vorm *Anser fabalis fabalis* dat aldus geteld is (tabel 3) moet derhalve wel als een minimum beschouwd worden. Er waren in werkelijkheid aanzienlijk meer van deze vogels aanwezig.

Tabel 3: Landelijk totaal van de taigarietgans (*Anser fabalis fabalis*) in de winter van 1978-79.

	november	december	januari	februari
Groningen	-	-	?	?
Friesland	-	-	75	100
Drenthe	-	75	150	800
Overijssel	-	-	3150	2985
Gelderland	-	-	5730	5340
Utrecht	-	-	405	1330
IJsselmeerpolders	-	-	1125	?
Noord-Holland	-	-	?	50
Zuid-Holland	-	-	?	595
Zeeland	-	-	235	55
Noord-Brabant	-	40	1605	4935
Limburg	13	217	570	1600
TOTAAL	13	332	13.045	17.790

De toendrarietgans (*Anser fabalis rossicus*), die ook in de winter van 1978-79 weer het leeuwedeel van de totale overwinterende rietganzenpopulatie uitmaakte (januari meer dan 80.000 ex., februari meer dan 50.000 ex.) heeft kennelijk toch anders op het aanhoudende strenge winterweer gereageerd dan de taigarietgans. Immers het feit dat er in februari minder rietganzen in ons land werden geteld, kan alleen verklaard worden door het naar het zuiden weggerekken van vogels van de toendravorms.

De vorm *Anser f. fabalis* was daarentegen in februari juist in groter aantal aanwezig! Alles wijst er dus op dat er sinds januari 1979 sprake is geweest van een voortdurende verschuiving van de rietganzenpopulatie, waarbij in toenemende mate vogels uit noordelijker en oostelijker gebieden naar ons land zijn gekomen. Het is moeilijk om de herkomst van al deze vogels te achterhalen, maar uit het feit dat er in januari nog ruim 12.000 rietganzen in Zuid-Zweden verbleven, terwijl daar in februari slechts 1500 ex. geteld werden (Nilsson, 1979) blijkt, dat er veel Zweedse vogels naar Nederland gekomen kunnen zijn. Hiervoor pleiten ook de waarnemingen van in Zweden met halsbanden gemerkte rietganzen.

Anderzijds weten we dat er ook vogels van de vorm *Anser f. fabalis*, die normaliter in de DDR overwinteren, in ons land geweest zijn. Ook dit kon worden vastgesteld aan de hand van gemerkte exemplaren.

In februari werden enkele waarnemingen gedaan van waarschijnlijk oostelijke subspecies van de rietgans, namelijk *Anser fabalis johanseni* en *Anser fabalis serrirostris* (Van den Bergh, in voorber.). Hoewel de overwinteringsgebieden van deze beide rassen in Azië liggen, is het niet onmogelijk dat vogels van westelijke populaties verzeild raken tussen, uit oostelijke broedgebieden afkomstige, *fabalis*- en *rossicus*groepen.

In dit licht bezien is het interessant dat de waarnemingen van oostelijke subspecies eerst in februari werden gedaan, toen ook de kans op het voorkomen van oostelijke populaties van *Anser f. fabalis* hier te lande groter werd.

Opmerkingen over pleisterplaatsen

De traditionele pleisterplaatsen in de noordelijke helft van ons land werden in het seizoen 1978-79 in het algemeen door kleinere aantallen rietganzen be-

zocht dan in voorgaande jaren het geval was. Dit werd vooral veroorzaakt door het feit dat door ijzel en sneeuw de omstandigheden in die gebieden reeds aan het begin van de winter uitermate slecht werden en nadien ook nauwelijks verbeterden.

Afwijkend was de aanwezigheid rond midden januari van ruim 1000 rietganzen aan de Leijen/Bergumermeer in Friesland, elders hielden zich veel kleinere aantallen op. Geheel anders was de situatie langs de grote rivieren, waar zich gedurende de gehele winter zeer veel rietganzen ophielden.

Het vaste overwinteringsgebied langs de Niederrhein tussen het Ruhrgebied en de Duits/Nederlandse grens was door vrijwel alle ganzen verlaten. Zij hadden zich verspreid langs de grote rivieren op Nederlands grondgebied of waren naar het westen of zuiden doorgetrokken.

Belangrijke concentratiegebieden waren onder andere het IJsseldal tussen Zwolle en Deventer, het Land van Maas en Waal, de polders van de voormalige Beerse Overlaat, de Betuwe en het Land van Heusden en Altena. Oostelijker verbleven circa 1300 rietganzen verspreid in Twente. Meer naar het westen kwamen vooral in het Zeeuwse deel van het Deltagebied zeer grote concentraties voor, met name op Tholen, Noord- en Zuid-Beveland, Schouwen-Duiveland en Zeeuws-Vlaanderen.

Ongewoon was het verschijnen van grote groepen rietganzen in het westen van het land, zoals in het Delfland, de bollenstreek en de Krimpenerwaard. De vogels arriveerden daar rond midden januari en bleven tot ver in februari ter plaatse aanwezig. In sterke mate was dit het geval in de polders rond Schipluiden/De Lier, Zoetermeer-Benthuizen en bij Noordwijk, Lisse en Alphen aan de Rijn. Onder deze rietganzen bevonden zich opvallend veel vogels met taigakenmerken. Ook in de provincies Utrecht en Noord-Holland werden op tal van plaatsen rietganzen aangetroffen, meestal in wat kleinere groepsverbanden.

Het is ondoenlijk om in het bestek van dit artikel een uitgebreide opsomming te geven van alle gebieden waar zich in de winter van 1978-79 rietganzen opgehouden hebben. Wel wordt hier melding gemaakt van het feit dat veel plaatsen waar in deze winter ganzen verbleven, ook in vroeger jaren min of meer geregeld bezocht werden. Mogelijk mede onder invloed van de lange reeks zachte tot zeer zachte winters werden deze gebieden al geruime tijd niet of nauwelijks meer door ganzen gebruikt. Iets dergelijks deed zich met name voor in de omgeving van Winterswijk (mededeling Grotenhuis), op vele plaatsen in het riviereengebied zoals de Lijmers, het Land van Maas en Waal, de Betuwe en het Maasland en in de Gelderse Vallei. Ongetwijfeld was dit op meer plaatsen het geval dan ons thans bekend is. Het veelal ontbreken van oude gegevens maakt het moeilijk om dit beeld juist te reconstrueren.

Voedsel

In het begin van de winter, toen de weers- en terreingesteldheid nog gunstig waren, foerageerden de ganzen als gewoonlijk zowel op graslanden als op akkers met afval van bieten en aardappelen, stoppelvelden en wintergraan.

Naarmate de omstandigheden moeilijker werden, gingen zij echter steeds meer over op andere voedselbronnen. Toen gras en wintergraan, en ook de inmiddels geploegde akkers, met een dikke laag sneeuw of ijs bedekt waren, konden de rietganzen dan ook veelvuldig op percelen met stoppelknol, bladkool en andere nog op het veld staande gewassen worden aangetroffen. Vooral de taigarietganzen, die door hun forse afmetingen en lange hals tot aanzienlijke hoogten kunnen reiken, foerageerden ook veel in niet geoogste maisvelden en op spruiten. Hierbij moesten zij dikwijls door middel van opspringen het begeerde voedsel bemachtigen.

Een andere wijze van foerageren werd waargenomen op plaatsen waar onder sneeuw

en ijs voedsel aanwezig was, bijvoorbeeld ingekuuld veevoer, mais, aardappelen, etc. Op dergelijke plaatsen maakten de ganzen gaten in de sneeuw- en ijskorst, waarin zij vaak met hun gehele kop en hals verdwenen om zodoende het voedsel te bereiken. Waargenomen werd dat per ganzenfamilie op deze wijze een of enkele gaten werden gemaakt, waarbij de vogels steeds aanwezig bleven. Vreemde ganzen werden met dreigen of felle uitvallen op een afstand gehouden. Toen in de laatste week van februari de omstandigheden weer verbeterden, foerageerden de meeste ganzen weer op graslanden.

Slaapplaatsen

Gedurende de koudste perioden in de maanden januari en februari bleven grote aantallen ganzen dag en nacht op de-

zelfde percelen aanwezig. Kennelijk voelden zij zich op de besneeuwde gras- en bouwlanden voldoende veilig en achtten zij het niet nodig om speciale slaapplaatsen op te zoeken. Bovendien hielden de vogels op deze wijze hun energieverbruik op een zo laag mogelijk niveau.

Op plaatsen waar in de natte perioden van november/december 1978 door stagnerende afvoer het water was blijven staan, hebben ook wel ganzen op het ijs van zulke plasjes overnacht. Ook werd het slapen in en langs weteningen, brede sloten, beken en rivieroevers geconstateerd. De vaste slaapplaatsen werden gedurende deze winter in de meeste gebieden veel minder door de ganzen gebruikt. Alleen in het begin en tegen het einde van het seizoen was dit wél het geval.

Waarnemingen van gemerkte rietganzen

In de winter van 1978-79 werden in Nederland tenminste 46, in de DDR met afleesbare halsbanden gemerkte, rietganzen gezien. De meeste van deze vogels, die voornamelijk tot de vorm *Anser f. rossicus* behoorden, werden opgemerkt in december/begin januari en vervolgens pas weer in de periode eind februari/begin maart. Aangezien er de gehele winter door grote aantallen rietganzen op halsbanden zijn gecontroleerd, is het niet waarschijnlijk dat al deze vogels ook in Nederland overwinterd hebben. Vermoedelijk zijn zij naar zuidelijker gelegen landen doorgetrokken, maar zekerheid hieromtrent is niet verkregen (mededeling H. Litzbarski).

Hoe dit ook zij, na een zeer gering aantal waarnemingen van vogels met DDR-halsbanden in de periode 9-1 t/m 19-2 1979 waren zij na 20-2 eensklaps wel op veel plaatsen aanwezig. Het *rossicus*-aandeel in de rietganzenpopulatie nam in die tijd ook weer sterk toe! Tussen 20-2 en 6-3-1979 werden in totaal 21 halsbanden afgelezen, waaronder tenminste 7 vogels waren die ook in de winter 1977-78 in ons land gezien zijn. Het was wel te verwachten dat er onder de talrijke taigarietganzen die in deze winter naar ons land kwamen, ook in Zweden gemerkte vogels zouden zijn.

In totaal werden 9 van dergelijke vogels gesignaleerd, maar het is niet onmogelijk dat er in werkelijkheid meer waren. De Zweedse halsbanden waren namelijk erg moeilijk af te lezen en kunnen op enige afstand en onder slechte belichting bovendien verward worden met de rode banden die enkele jaren geleden in de DDR gebruikt werden. Aan deze laatste banden hoort eigenlijk een gekleurde wimpel bevestigd te zijn, maar met verloop van tijd hebben veel ganzen kans gezien om deze wimpel van de band af te scheuren.

Andere waarnemingen van in Zweden gemerkte rietganzen werden verricht in Denemarken (3-4) en in West-Duitsland (5). In de DDR werden geen vogels met Zweedse halsbanden waargenomen (mededeling Nilsson).

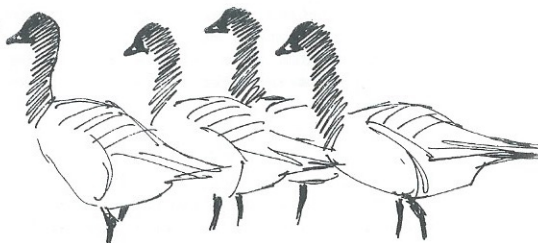
Grootte van de populatie

In Nederland waren omstreeks half januari 1979 ruim 100.000 rietganzen aanwezig. Ter zelfder tijd verbleven er nog ca. 12.500 ex. in Zuid-Zweden (Nilsson, 1979), terwijl er tenminste 15.000 ex. in de DDR overwinterden (mededeling H. Litzbarski). Ongetwijfeld waren er toen ook in landen als Denemarken, West-Duitsland, België en Frankrijk rietganzen aanwezig. Het is nu echter nog niet bekend om welke aantallen het hierbij ging.

In totaal kunnen we op dit moment dus een aantal van ruim 137.000 rietganzen registreren, ongetwijfeld een zeer belangrijk deel van de Noordwesteuropese populatie. Helaas is het niet bekend hoe de verdeling van "*fabalis*" en "*rossicus*" was, maar de in Zweden getelde vogels behoorden in ieder geval nagenoeg allemaal tot *Anser f. fabalis*. In de DDR nam *Anser f. fabalis*, die daar normaliter vooral in het kustgebied verblijft, onder invloed van de koude sterk toe in het binnenland (mededeling H. Litzbarski). Huyskens (1979 en pers.mededeling) komt op grond van eigen onderzoek tot de volgende populatieschattingen:

Anser fabalis fabalis:
ca. 100.000 ex. als totale populatie;

Anser fabalis rossicus:
350.000 tot 400.000 als Europese populatie, die behalve in West-Europa vooral overwintert in Oost- en Midden-Europa (Polen, Hongarije).

Algemeen

In het seizoen 1978-79 week het spreidingspatroon van de kleine rietganzen geruime tijd sterk af van de voorgaande jaren. Onder invloed van de strenge koude werden de pleisterplaatsen in Friesland in januari en februari door de kleine rietganzen verlaten. Zij verschenen in die periode op allerlei plaatsen in de zuidelijke helft van ons land, terwijl er ook veel zijn uitgeweken naar België.

Resultaten van tellingen

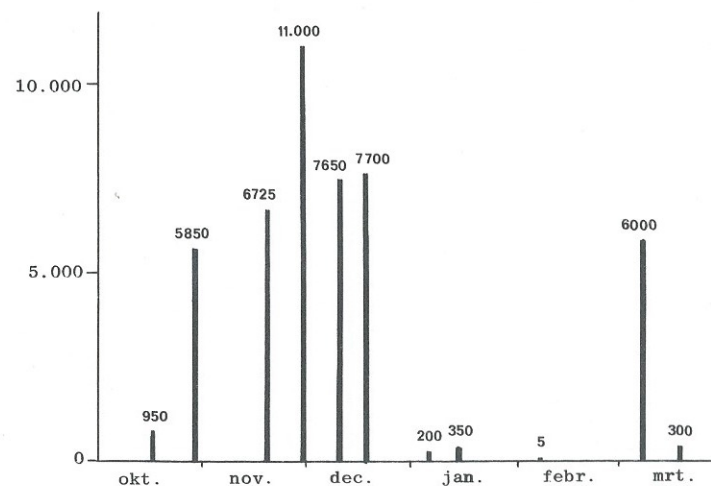
Zoals gewoonlijk waren de eerste kleine rietganzen in de eerste helft van oktober op de bekende pleisterplaatsen in Zuidwest-Friesland aangekomen. Op 17 oktober was het aantal al opgelopen tot ca. 950 ex. Deze groep verbleef toen echter in Gaasterland. In de daarop volgende week werd een snelle stijging opgemerkt, tot bijna 6000 ex. op 29 oktober, in de omgeving van Oudega en Heeg (zie figuur 1). In Gaasterland

(Huitebuursterbuitenpolder) en in het gebied van de Fluessen en het Slotermeer verbleef op die datum ruim een derde deel van het totale aantal. In november bleef het aantal lange tijd vrij constant. De vogels concentreerden zich toen meer in het gebied rond Oudega en Heeg. Het seizoenmaximum werd aan het einde van deze maand bereikt, namelijk 11.000 ex. op 30 november. Het is niet onmogelijk dat dit werd veroorzaakt door de zich naar het zuidwesten uitbreidende vorstgrens die Friesland omstreeks eind november bereikte.

Ruim een week later kon uit de resultaten van de tellingen worden opgemaakt dat het aantal kleine rietganzen was teruggelopen tot ca. 7650 ex. Deze waren ook op 17 december nog aanwezig. Een deel van de ganzen, namelijk 600 ex., verbleef in deze tijd buiten de hoofdpleisterplaats; ze hielden zich toen op in het gebied rond de Fluessen en het Slotermeer.

De volgende vorstperiode, met in Fries-

Figuur 1: Aantallen kleine rietganzen in Friesland in het seizoen 1978-79.

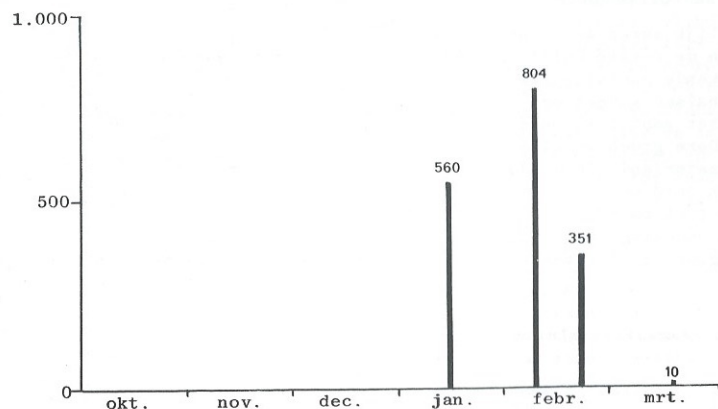

land veel sneeuw, deed bijna alle kleine rietganzen wegtrekken. Op 4 januari waren er alleen in Gaasterland nog 200 ex. aanwezig. Tijdens de midwintertelling op 12/13 januari werd een totaal van 350 ex. gezien, voornamelijk bij Parrega, Oudega en Heeg.

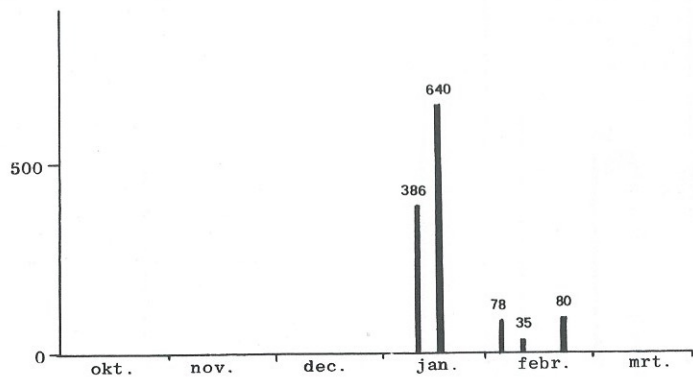
Het zeer zware winterweer in het noorden des lands was er debet aan dat in februari nagenoeg alle ganzen vertrokken waren. In de periode van begin januari tot eind februari verplaatste een deel van de vogels zich naar Zuid-Holland en Zeeland (zie figuur 2 en 3). In to-

taal betrof dit ca. 1100 kleine rietganzen. Grote groepen (>100 ex.) werden onder andere aangetroffen in de minder bekende Klaas Engelbrechtspolder bij Schipluiden/De Lier, op Voorne-Putten, in de Hoekse Waard, op Goeree-Overflakkee, in de Broekpolder bij Vlaardingen, in de Grootte- of Drooggemaakte Polder onder Leidschendam, op Schouwen-Duiveland, bij Stroodorp op Noord-Beveland en in Zeeuws-Vlaanderen nabij Zaamslag en Hengstrijk. De grootste aantallen werden in januari vastgesteld in het noordwestelijke deel van Schouwen-

Figuur 2: Aantallen kleine rietganzen in Zuid-Holland in het seizoen 1978-79.

Figuur 3: Aantallen kleine rietganzen in Zeeland in het seizoen 1978-79.

Duiveland, op dezelfde plaats waar zij ook in andere jaren, zij het in zeer klein aantal, werden waargenomen. In de provincie Zuid-Holland was de Klaas Engelbrechtspolder bij Schipluiden/De Lier favoriet. De ganzen verbleven daar echter vooral in februari.

Kleine rietganzen werden tevens op andere plaatsen in ons land gezien. Zoals in het vorige seizoen al werd vastgesteld nam ook in deze winterperiode de provincie Noord-Holland weer een in het oog springende positie in. Op Wieringen werd op 13/14 januari zelfs een groep van 350 ex. aangetroffen. De bollenstreek bij Lisse en Voorhout was eveneens lange tijd in trek. De aantallen bereikten hier een maximum van 120 ex. Groepen van 25 tot 100 ex. werden in januari en februari opgemerkt bij Casticum, Callantsoog, Camperduin, in de Haze- en Zijpepolder, in de Schermer en tussen Beverwijk en Assendelft. Er werd een slaapplek gevonden in het Zwanewater; op 17/18 februari sliepen aldaar 225 ex. op het ijs (mededeling D. Tanger e.a.). Niet alleen deze provincie profiteerde van het strenge winterweer. In zuidelijk Flevoland waren o.a. op 14 januari meer dan 500 ex. aanwezig.

Uit het gebied van de grote rivieren kwamen vele meldingen, meestal betrekking hebbende op 1-10 ex. Een enkele keer werden er echter ook grotere aantallen aangetroffen, zoals op 13 januari 61 ex. tussen Deventer en Zutphen, op 25 februari 40 ex. bij Wamel en op 28 februari 32 ex. nabij Amerongen/Mauarik. In Noord-Brabant werd eenmaal een grotere groep gevonden, namelijk op 27 januari, 125 ex. ten noordwesten van Roosendaal. Uit Limburg zijn waarnemingen bekend van 4 ex. bij Hertent-Ool, 2 ex. bij Venlo op 13 januari en 1 ex. bij Borgharen op 17 februari.

Met het zachter worden van het weer keerden begin maart de kleine rietganzen voor korte tijd terug in Zuidwest-Friesland. Op 6 maart verbleven er op de

pleisterplaatsen bij Oudega en Heeg ongeveer 6000 ex. Op 16, 17 en 18 maart waren er nog slechts ca. 300 ex. Daarna verdwenen de ganzen; de laatste werden gezien op 1 april bij Hemelum (1 ex.) en nabij Oudega (2 ex.). De laatste waarneming die uit Nederland bekend is, betrof 4 ex. op 15 april aan de Dollard.

Opmerkingen over pleisterplaatsen

Bij de voorgaande opsomming van het verblijf der kleine rietganzen in ons land gedurende dit bijzondere winterseizoen kan nog het volgende worden opgemerkt:

- De pleisterplaatsen in Zuidwest-Friesland werden, als gevolg van de weersomstandigheden, veel korter gebruikt dan in de voorafgaande, zachtere winters.
- Het totaal week niet af van het aantal dat meestal op deze pleisterplaats aanwezig is.
- In januari en februari verbleven er voor het eerst sinds jaren weer grotere aantallen van deze soort in Zuidwest-Nederland.
- Uit Noord-Holland werden opvallend veel kleine rietganzen gemeld. In de overige provincies betrof het doorgaans slechts kleine aantallen of éénlingen die zich tussen andere soorten ophielden. Zelfs uit Limburg kwamen enkele meldingen.
- Het overgrote deel van de kleine rietganzen leek na het verlaten van Zuidwest-Friesland spoorloos verdwenen te zijn. In West- en Zuidwest-Nederland werd slechts een bescheiden deel teruggevonden. Later bleek dat er ook duizenden ex. naar België uitgeweken waren. Of ook Noord-Frankrijk weer door deze vogels bereikt werd, zoals in de koudeperiodes van 1956 en 1963, is nog onvoldoende bekend. Pas in maart verschenen er opnieuw grotere aantallen op de hoofdpleisterplaats in Zuidwest-Friesland, maar dit aantal (ca. 6000 ex.) bleef ver beneden het seizoen-maximum uit november.

Kolgans

(*Anser albifrons*)

J. Philippona

Algemeen

De winterse omstandigheden hadden een duidelijke invloed op het voorkomen van de kolgans. De aantallen waren belangrijk kleiner dan in de voorgaande jaren. Tijdens de perioden met strenge vorst en/of sneeuwbedekking verbleven de meeste kolganzen in het zuidwesten van ons land of in België. De bekende pleisterplaatsen in het noorden en midden van Nederland (Friesland, IJsseldelta en IJsselmeerpolders) hadden wekenlang een veel lagere bezetting dan in normale jaren. Friesland was zelfs geruime tijd vrijwel leeg wat ganzen betreft. Vrij veel kolganzen werden gesignaleerd op plaatsen waar zij anders niet of zelden aan de grond komen.

Resultaten van tellingen

Doordat de eerste vorstperiode al op 26 november begon, was er een vroege binnenkomst van vele kolganzen te verwach-

ten. Toch klopte dat slechts ten dele. De aantallen in de eerste decade van december waren niet bijzonder hoog, ook al werden er op 9-12 ca. 7500 geteld in Oostelijk-Flevoland. In dit verband is het interessant wat Rainer Holz (Greifswald, DDR) schrijft. Op 1 december was het aantal kolganzen bij Greifswald nog 28.000. Op 4 december trokken vele exemplaren weg naar het westen en op 9 december was het aantal gedaald tot 10.000. Blijkbaar zijn niet al deze ganzen naar ons land getrokken, tenzij ze onopgemerkt zijn gebleven. Dit laatste is overigens zeer goed mogelijk.

De telling van midden december (15-17) geeft een landelijk totaal van bijna 40.000 kolganzen te zien, voor die periode een volkomen normaal aantal. De tellingen in de laatste decade wijzen hier en daar op aankomst van méér kol-

ganzen, maar ze zijn, landelijk gezien, helaas niet volledig genoeg om een beeld te schetsen van het totaal direct vóór de winter op 30 december definitief toesloeg. De massale trek die hier eind december/begin januari werd waargenomen en die voor een belangrijk deel kolganzen betrof, kan zeer veel ganzen hebben omvat die regelrecht uit de DDR waren vertrokken.

In de eerste week van januari was een groot deel van de kolganzen het noorden en zelfs het midden van ons land reeds gepasseerd. Tellingen in deze periode in Friesland (ruim 7500 ex.), de Noord-oostpolder (minstens 6500 ex., waarschijnlijk méér), Oostelijk-Flevoland (minstens 6000 ex.), Zuidelijk-Flevoland (7250 ex.), het rivierengebied (860 ex.) en het noordelijke deel van de Delta (Hoekse Waard, Voorne-Putten en Goeree-Overflakkee) -12.300 ex., geven een totaal van 40.000 ex. Zeeland en het westen van Noord-Brabant zijn hierbij wegens het ontbreken van gegevens niet inbegrepen.

De midwintertelling in januari slaagde goed. De gegevens werden voor een belangrijk deel verzameld op zaterdag (12) en zondag (13). Er moesten echter ook tellingen worden opgenomen van 10-1 (westelijk Noord-Brabant) en 14-1 (o.a. enkele delen van Zeeland). Het getelde totaal van ruim 128.000 kolganzen ligt beneden dat van de afgelopen jaren. De midwintertellingen van de twee voorgaande jaren gaven het volgende resultaat:

1977: 188.230 ex. en

1978: 182.785 ex.

Het is zeker dat het verschil vooral veroorzaakt wordt door het feit, dat er veel kolganzen in 1979 ons land waren gepasseerd en in grote aantallen in België verbleven.

Bij een nadere beschouwing van de gegevens van midden januari 1979 vallen de volgende zaken op:

- In Friesland werden slechts 650 kolganzen geteld. In de IJsselmeerpolders verbleven echter nog belangrijke aantallen, namelijk Noordoostpolder 7635 ex., Oostelijk- en Zuidelijk-Flevoland

23.750 ex.

- Kleine, verspreide groepen werden gezien op voor deze soort onbekende plaatsen; in Noord-Holland totaal 380 ex., in Zuid-Holland totaal ruim 3000 ex. Waarschijnlijk zullen er juist van de kleinere groepen nog een aantal aan de aandacht ontsnapt zijn.
- In de noordelijke delen van het Deltagebied was het aantal 11.930, terwijl er in Zeeland ruim 50.000 kolganzen geteld werden.
- In westelijk Noord-Brabant en de Biesbosch tenslotte waren ca. 23.800 ex. aanwezig. Opvallend was het vrijwel ontbreken van kolganzen in Friesland.

De situatie zou zich echter nog verder toespitsen. Immers, door de weersomstandigheden in de laatste decade van januari, vooral door de sterke ijzelafzetting, trokken ganzen, waaronder vele kolganzen, uit ons land weg. Het was in die periode dat de aantallen in België tot een voor dat land ongekende top stegen (Kuyken, 1979). Dat er veel kolganzen waren weggetrokken wordt aangetoond door tussentijdse tellingen. In de Noordoostpolder was het aantal omstreeks eind januari teruggelopen tot enkele tientallen. In de noordelijke Delta waren er op 27 januari nog 2900. In Zeeland verbleven toen de meeste kolganzen. Controles op Walcheren gaven het volgende beeld:

24 januari 5000 ex. en

27 januari 6500 ex.

De dooi aan het einde van januari had als belangrijk gevolg dat een deel van de kolganzen (vermoedelijk vooral uit België) naar het noorden terugtrok. Op 3 en 4 februari trokken er veel kolganzen over het noordelijke Deltagebied en over de Biesbosch, maar kennelijk vlogen slechts kleinere aantallen verder door naar het noordoosten. In de IJsseldelta en in de Noordoostpolder steeg het aantal kolganzen, dat toch al gering was, niet duidelijk.

De telling van midden februari (8-11) toonde aan dat de kolganzen nog altijd hoofdzakelijk in het zuidwesten van

ons land verbleven. Van het totaal (91.865) pleisterden er toen ruim 42.500 in Zeeland, terwijl er in het Noordelijke Deltagebied 8450 en in westelijk Noord-Brabant 22.635 ex. gezien werden.

Interessant is het dat er toen in de IJsseldelta ruim 2000 kolganzen werden gevonden. In het midden van Zuid-Holland waren op dat moment nog eens ruim 3400 ex. in voor de soort ongebruikelijke terreinen aanwezig.

Friesland leverde bij de februari telling niets op, Flevoland slechts 100 ex. Voor het noorden van het land kwam vervolgens de meest spectaculaire vorstperiode, die gepaard ging met overvloedige sneeuwval en harde storm, waardoor op tal van plaatsen sneeuwduinen ontstonden. Kolganzen, die inmiddels een eind naar het noorden waren opgeschoven, trokken nu weer zuidwaarts. Hoewel de omstandigheden voor ganzen in het zuidwesten van het land eigenlijk niet slecht waren, moeten ook daar toch veel kolganzen verdwenen zijn. Op 17 februari waren er in de noordelijke delta 2765 ex., aanmerkelijk minder dan de week daarvoor. Voor Zeeland zijn uit die dagen weinig gegevens beschikbaar. Wél waren er op 18-2 nog 7900 ex. aanwezig op Saeftinghe en in de naburige polders. In de periode 18 tot 20 februari was het aantal kolganzen in het

westen van Noord-Brabant minstens in een orde van 10.000 ex. De gegevens uit België kunnen uitwijzen in hoeverre de wegtrek uit Nederland een massaal karakter gehad heeft. Het is zeker dat er in Friesland en in de IJsselmeerpolders zeer weinig kolganzen waren in de periode onmiddellijk na de sneeuwstormen.

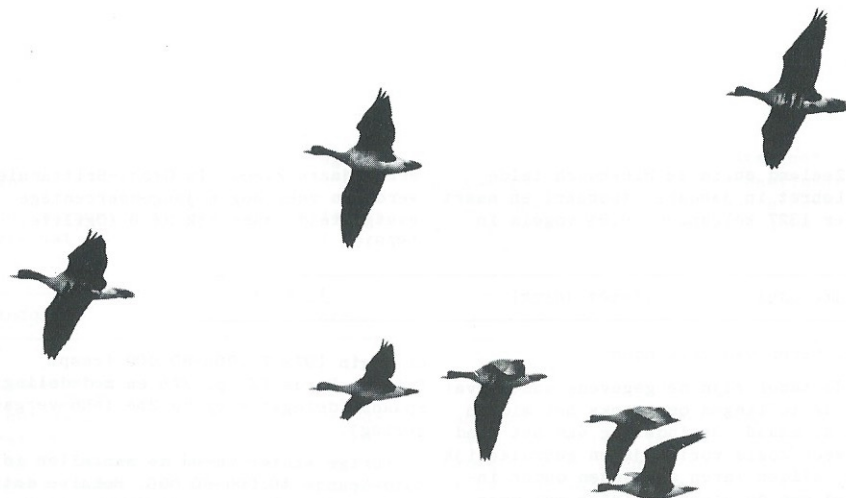
Toch bleek, bij een inspectie op 15 februari, dat de foerageermogelijkheden in oostelijk Flevoland plaatselijk uitstekend waren. Door de wind was de sneeuw over grote oppervlakten zó sterk weggeblazen, dat het gras goed bereikbaar was. Op 22 februari werd in het zuidwesten van het land, bij invallende dooi, weer noordwaartse trek waargenomen.

Over de Hoekse Waard was op 23 en 24-2 massale, noordwaarts gerichte, trek. Boven Westvoorne was vooral op 26 februari de trek sterk. In één uur tijds werden toen 's avonds 80 overtrekkende groepen kolganzen geteld.

De terugtrekkende kolganzen veroorzaakten op verschillende plaatsen aantalspieken van kortstondige aard. Als voorbeelden zijn te noemen: de omgeving van Amerongen/Maurik: 2455 ex. op 28-2; Batenburg in het Land van Maas en Waal: 2670 ex. op 28-2; de Broekpolder bij Vlaardingen: 1250 ex. op 25-2; Lithoyense Waard: 1200 ex. op 25-2 en Polder

Tabel 4: Aantallen kolganzen (*Anser albifrons*) in Nederland in 1978-79.

	december 15-17	januari 12-15	februari 8-12	maart 17-19
Groningen	730	0	0	1540
Friesland	6010	650	0	50.990
Noordoostpolder	7655	7635	0	150
Flevopolders	15.225	23.750	100	1700
IJsseldelta	?	210	2095	1900
Gelderland	1420	560	1845	220
Utrecht	1875	3020	?	0
Noord-Holland	0	385	725	0
Zuid-Holland	1845	18.225	21.910	3060
Noord-Brabant	?	23.870	22.655	2900
Zeeland	4600	50.460	42.535	3675
TOTAAL	39.360	128.765	91.865	66.135

Mastenbroek: 32.270 ex. op 3 maart. De tellingen van half maart (17-18) tonen aan, dat de kolganzen weer waren teruggekeerd op de vanouds bekende pleisterplaatsen. Het overgrote deel van deze vogels verbleef toen in Friesland. Opvallend is de waarneming van 17.000 kolganzen in het gebied van de Fluessen en het Slotermeer, op 1 april 1979.

Uit het aantalsverloop van de kolgans is gebleken, dat een groot deel van de populatie de winter buiten Nederland heeft doorgebracht. De winterse omstandigheden waren hiervan de oorzaak. Het bleek dat kolganzen gevoeliger zijn voor koude, sneeuw en ijzel dan bijvoorbeeld rietganzen. Hoogst ongebruikelijk is het dan ook dat de aantallen van kol- en rietganzen in Nederland elkaar in deze winter benaderden. Hoewel er op verschillende plaatsen kolganzen werden gezien die in slechte conditie verkeerden, was het aantal dood gevonden exemplaren klein.

Gegevens over andere landen

De tellingen in de DDR zijn thans nog niet bekend. In Groot-Brittannië werden maximaal 9500 kolganzen geteld (Ogilvie, 1979), een iets groter aantal dan in de voorgaande winters. In Frankrijk waren wél meer kolganzen dan in andere winters, maar toch lang niet zoveel als in de strenge winter van 1962-63, toen er bijna 40.000 geteld werden (Roux in litt. en Roux & Spitz, 1963). Over de situatie in België werd hiervoor al een en ander

medegedeeld.

De grootte van de Westeuropese populatie

In 1976-77 steeg het aantal kolganzen in Nederland tot bijna 190.000 (Ganzenwerkgroep, 1978). Een jaar later waren het er in januari iets minder, namelijk 183.000 (Ganzenwerkgroep, 1979). Tot deze populatie behoren dan ook nog 5000 ex. in Groot-Brittannië (Ogilvie, 1978) en ruim 38.500 ex. die door het zachte weer in januari nog in de DDR verbleven (Naacke, 1978). Dit betekende dat de populatie in januari 1978 ruim 225.000 vogels telde. Hierbij zijn nog niet inbegrepen de mogelijke overwinteraars in België, Frankrijk en de BRD. Op dit moment is het nog niet mogelijk om een oordeel te geven over de omvang van de Westeuropese kolganspopulatie in de winter van 1978-79.

Leeftijdstellingen

Leeftijdstellingen werden uitgevoerd in de Noordoostpolder, de Flevopolders, de IJsseldelta en in Friesland, gedurende de periode van half december tot half maart (laatste datum 18-3). Op een totaal van 4050 vogels werd een jongenpercentage van 16,6 gevonden. Tot begin maart lag het percentage op 10,7 (onder 2000 gecontroleerde vogels). De maarttelling veroorzaakte een stijging tot het vermelde percentage.

Het gemiddelde jongenpercentage over de winters 1961-62 t/m 1978-79 is nu 29,5.

In Zeeland en in de Biesbosch telde T. Lebret in januari, februari en maart onder 1327 kolganzen 10,9% vogels in

eerstejaars kleed. In Groot-Brittannië werd een veel hoger jongenpercentage vastgesteld, namelijk 34,0 (Ogilvie, 1979).

Grauwe gans (Anser anser) J. Rooth

Resultaten van tellingen

In de tabel zijn de gegevens samengevat van de tellingen omstreeks het midden van de maand. De indeling van het land is weer zoals vorige jaren gebruikelijk was, alleen waren de ganzen onder invloed van de strenge winter wat meer verspreid.

Noord-Nederland bevat de gegevens uit Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, Noordoostpolder en dit keer ook uit Noord-Holland. Omvat Midden-Nederland in normale winters vrijwel uitsluitend Flevoland, dit keer zijn er meer waarnemingen uit Utrecht en Gelderland met name langs de grote rivieren, zelfs langs de Maas. Zuidwest-Nederland behelst weer Zuid-Holland, Zeeland en het westelijk deel van Noord-Brabant. Helaas ontbreken er nog al wat gegevens uit de Biesbosch en uit de Hoekse Waard.

Als we de cijfers vergelijken met die van de laatste jaren, valt op dat de herfst- en winteraantallen lager zijn dan we gewend waren, maar dat de voorjaarsaantallen bijna twee keer zo hoog zijn. Er is kennelijk onder invloed van de koude in december en januari veel wegtrek geweest. Dit klopt wonderwel met de gegevens uit de Marismas van de Guadalquivir en het Donana National Park (Spanje). In december 1978 waren er al 63.000 grauwe ganzen

en begin 1979 70.000-80.000 (resp. British Birds 72: p. 276 en mededeling Spaanse delegatie op de 25e IWRB-vergadering).

De vorige winter waren de aantallen in Zuid-Spanje 40.000-60.000. Behalve dat deze cijfers de verplaatsingen uit Nederland verklaren, wijzen zij ook op een verder toenemen van de populatie. De geringere aantallen die wij in de herfst aantreffen, zouden dan kunnen wijzen op een snellere doortrek. De voorjaars trek daarentegen was dit jaar meer gespreid over maart en april en gaf veel hogere aantallen te zien.

Trek uit Noorwegen

In twee vorige overzichten kon melding gemaakt worden van voorjaars trek vanaf Terschelling richting Noorwegen en mogelijk vanuit Noorwegen boven zee bij Ameland. Sjoerd Dirksen beschrijft in Aythya 18 nummer 4, pag. 13-15, herfst trek over Schiermonnikoog op 25 en 26 augustus. 62% van 669 ganzen vloog in zuidwestelijke richting, 20% in zuidelijke richting en 14% in zuidzuidwestelijke richting. Twee groepen konden boven zee worden opgepikt en kwamen hoog aanvliegen vanuit het noorden; bij de nadering van de kust draaiden ze bij in zuidwestelijke richting en gingen wat lager vliegen. In tegenstelling tot voorafgaande dagen was de wind die dagen

Tabel 5: Aantallen grauwe ganzen (Anser anser) in Nederland in 1978-79.

	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	mrt.	apr.
Noord-Nederland	70	900	3000	2750	300	45	185	2100	2000
Midden-Nederland	250	11.000	21.300	14.500	30	570	210	10.000	8150
Zuidwest-Nederland	-	175	3800	4500	2700	3300	3100	7450	200
TOTAAL (afgerond)	320	12.000	28.000	21.750	3000	3900	3500	19.500	10.350

noordelijk en was ook de neerslag afgenomen.

Deze waarnemingen ondersteunen de hypothese dat over de Noordzee zowel in

voorjaar als herfst trek plaatsvindt van grauwe ganzen tussen de Waddeneilanden en Noorwegen. Dat hierbij een staartwind gunstig is, is ook uit andere trekwaarnemingen bekend.

Brandgans (Branta leucopsis) C.M. Lok

Algemeen

In het najaar van 1978 arriveerden de eerste brandganzen vroeg in ons land. Al op 21 september werden er 10 gesignaleerd in het Lauwersmeergebied, waar op 28 september méér dan 1000 ex. aankwamen (Van Eerden en Prop, 1978). Daarna bleven de aantallen sterk stijgen, zodat er op 16 oktober al ruim 21.000 ex. werden geteld in het Lauwersmeer. Vervolgens bleef de toeneming echter toch beneden verwachting waardoor het najaarsmaximum, dat in het Lauwersmeergebied op 30 oktober bereikt werd, slechts een aantal van 30.460 brandganzen omvatte. Te zelfde tijd bleken de aantallen in Duitsland nog ongebruikelijk hoog te zijn. Zo verbleven er bij de Nordstrandenbucht 6500 en aan de Elbemonding 9300 brandganzen.

De aankomst in het Deltagebied had aanvankelijk een normaal verloop, waarop ook de eerste vorstperiode in december geen aanwijsbare invloed leek te hebben. De aankomst in dit gebied, op 21 oktober 86 ex., werd gevolgd door een, eerst langzame maar in december sterke stijging van de aantallen (zie figuur 4). Dit is voor het Deltagebied een gebruikelijk beeld.

Onlangs de vorst leverde de telling van half december een betrekkelijk normale verspreiding voor Nederland op, maar het totaal bleef aan de lage kant. In januari en februari daarentegen werd de distributie over ons land, onder invloed van de winterse omstandigheden, wel sterk gewijzigd en ook stegen de aantallen.

Massale verschuivingen in zuidelijke richting vonden toen plaats, maar deze bleven in hoofdzaak toch beperkt tot ons land. Toch hielden er nog lang groepen

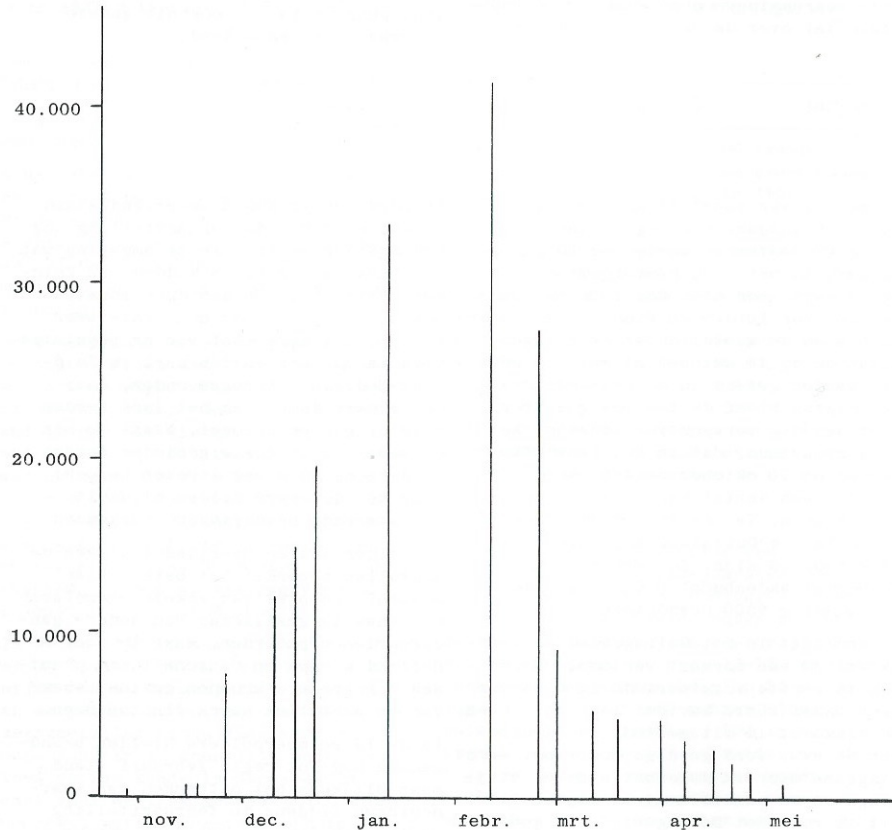
brandganzen in Noord-Nederland stand. Zo waren er bij de jaartelling nog brandganzen te zien in de omgeving van het Lauwersmeer en in Midden- en Zuidwest-Friesland. Op den duur moesten ook deze vogels voor het winterweer wijken. Het merendeel van de populatie werd in januari en februari in Zuidwest-Nederland teruggevonden, maar ook andere delen van het land werden door de ganzen bezocht. Naast de min of meer traditionele gebieden werden in deze maanden ook streken bezocht waar tot dusverre zelden of nooit pleisterende brandganzen voorkwamen.

In Gelderland en Overijssel bleven de aantallen beperkt; het betrof hier meestal groepjes van enkele exemplaren die vaak in gezelschap van andere ganzensoorten verkeerden. Maar in Noord-Holland werden op verschillende plaatsen ook grotere groepen gezien, waarvan de aantallen sterk fluctueerden.

In de IJsselmeerpolders hielden brandganzen nog tot begin februari stand, maar blijkt het ontbreken van waarnemingen tijdens de februaritelling moeten ook deze op den duur verder doorgetrokken zijn.

Afhankelijk van de weersomstandigheden zijn er in januari en februari diverse verschuivingen geweest, zowel in noordelijke als in zuidelijke richting. Deze tussentijdse gegevens zijn echter te onvolledig om hiervan een compleet beeld te vormen. Op 11 februari bevonden vrijwel alle brandganzen van de Noordzeepopulatie zich in Zuidwest-Nederland. Hier waren de sneeuwcondities veel gunstiger dan in Oost-, Midden- en Noord-Nederland.

Figuur 4: Aantallen brandganzen (*Branta leucopsis*) in het Deltagebied in het seizoen 1978-79.

In het Deltagebied werden nu 40.700 brandganzen geteld, terwijl er ook in Noord-Holland, het Rijnland, het Westland en in België belangrijke aantallen verbleven. Het tellen werd bemoeilijkt doordat de ganzen vaak in betrekkelijk kleine groepen, verspreid over een zeer groot aantal gebieden, voorkwamen. Het totaal van de februaritelling was als volgt samengesteld: Noord-Holland 449, Noordwijk 192, Alphen a/d Rijn 300, Leidschendam 310, Westland (vnl. Schipluiden e.o.) 1130, Alblasserwaard 24,

Hoekse Waard 3400, Voorne-west 900, Voorne-oost en Putten 9567, Goeree-Overflakkee 15.410, Schouwen 2829, Tholen 575, Noord-Beveland 1080, Veerse Meer 1400, Walcheren 1120, Zuid-Beveland 113, Zeeuws-Vlaanderen 240, Brabantse Biesbosch 42 en westelijk Noord-Brabant 3000 ex. Interessant was een waarneming op 1 maart van een geringde brandgans bij het Veerse Meer, die afkomstig was van de half wilde populatie van Skansen bij Stockholm (mededeling T. Lebret).

Na de vorst werd Zuidwest-Nederland opmerkelijk snel weer grotendeels door de brandganzen verlaten. Zo hadden de aantallen op 1 maart daar alweer bijna het normale niveau bereikt. In overeenstemming met deze tellingen uit het Deltagebied is het verschijnen van groepen brandganzen in Noord-Nederland: 3750 ex. in de Negenboerenpolder (Gr.) op 1 maart, 1000 ex. op Schiermonnikoog op 5 maart en op verschillende plaatsen in Zuidwest-Friesland groepen tot maximaal 1100 ex.

In België daarentegen liepen de aantallen eind februari nog op tot 3035 ex., maar ook daar waren begin maart bijna alle brandganzen weer vertrokken (mededeling E. Kuyken). Bij de maarttelling was de normale distributie voor Nederland dan ook weer grotendeels hersteld. De waarneming van ca. 3500 brandganzen die enkele dagen eerder (13 maart) in groepjes van 100-450 ex. tussen 7.20 en 8.00 uur boven Midlaren in noordooste-

lijke richting doortrokken (mededeling G. Groot Bruinderink), zou erop kunnen wijzen dat er toen ook reeds brandganzen naar Duitsland waren doorgetrokken.

Een week na de maarttelling werden er in Sleeswijk-Holstein al 25000 brandganzen geteld (mededeling G. Busche). Ook op 22 april waren er in deze deelstaat nog circa 25000 ex. aanwezig, maar op 7 mei was het aantal gereduceerd tot slechts 5 ex. Zeer opmerkelijk is, dat een dag tevoren, op 6 mei, er bij Den Bommel nog steeds bijna 1000 ex. pleisterden. Dit is tevens de laatst bekende waarneming van een grote groep voor het Deltagebied. Kleinere groepen bleven zelfs nog langer, op de Westplaat (Overflakkee) waren op 26 mei nog 6 brandganzen aanwezig en verspreid langs het Haringvliet verbleef toen nog een zestal exemplaren. Deze laatste zes, waarvan er echter minstens twee aangeschoten waren, bleven overzomeren, evenals een ander zestal in het Lauwersmeergebied.

Tabel 6: Aantallen brandganzen (*Branta leucopsis*) in Nederland in het seizoen 1978-79.

	okt. 30	nov. 18	dec. 15-17	jan. 12-15	febr. 8-12	mrt. 17-19	apr. 20-21
Groningse kwelders	?	3835	4730	1	0	8800	220
Lauwersmeer e.o.	30.460	27.000	6450	460	0	1100	-
Schiermonnikoog	1680	1500	2500	0	0	1900	3000
Friesland	0	70	3430	1350	0	28.500	0
IJsselmeerpolders	0	40	420	5620	0	8	3
Noord-Holland	0	0	0	184	450	0	0
Westland/Rijnland	0	0	0	600	1930	17	0
Deltagebied	400	810	14.550	33.000	40.700	4800	1920
TOTAAL	32.540	33.255	32.080	41.215	43.080	45.115	5140

Tabel 7: Schatting van de grootte van de Noordzeepopulatie.

datum	30 - 10	13 - 1	10 - 2	18 - 3
West-Duitsland	15.800	283	134	?
Nederland	32.540	41.200	43.000	45.100
België	-	8	560	-
TOTAAL	48.340	41.505	43.778	45.100

Opmerkingen over pleisterplaatsen

Evenals in voorgaande jaren was de zee-kraal van het Lauwersmeergebied de belangrijkste voedselbron voor de brandganzen gedurende de eerste maanden van het verblijf in ons land. Ondanks de lagere topaantallen was de totale begrazing van de natuurlijke vegetatie van het Lauwersmeergebied in de periode september t/m december vergelijkbaar met voorgaande jaren: circa 1,1 miljoen brandgansdagen (bgd; Van Eerden en Prop, 1978). Het aantal bgd voor het gehele Lauwersmeergebied bedroeg in die periode ongeveer 1,7 miljoen.

In het Grevelingenbekken werd eveneens op zee-kraal gevoerd in de maanden november en december, maar de begrazing stond daar in geen enkele verhouding tot die van het Lauwersmeergebied, namelijk slechts ca. 40.000 bgd. Door de aanwezigheid van hoge aantallen tijdens

de vorst werd het totale gebruik van het Deltagebied meer dan verdubbeld, tot ca. 3,0 miljoen bgd. Hiervan werden 2,3 miljoen bgd in het Hollands Diep-Haringvlietgebied doorgebracht. Ook in zachte winters is dit gebied voor de brandganzen de belangrijkste pleisterplaats van Zuidwest-Nederland.

Verre van traditioneel was echter de keuze van de foerageergebieden tijdens de vorstperiodes. De buitendijkse grasgorzen werden nog slechts incidenteel bezocht en het merendeel van de brandganzen was nu te vinden in de binnendijkse polders. Hier foerageerden de ganzen niet alleen in de weilanden, maar zij waren ook veel te vinden op percelen zaaigewas (graszaad en winter-tarwe). Vermeldenswaard is het, dat de brandganzen in verschillende streken ertoe overgingen om spruitenvelden te

bezoeken. Aanvankelijk hielden zij zich daarbij bescheiden op aan de randen of op open plekken in de velden, waar ook al andere ganzensoorten aanwezig waren. Al spoedig echter trokken zij ook zelfstandig, soms in groepen van duizenden exemplaren, de spruitenvelden in.

Op tal van plaatsen werd bij de andere ganzensoorten tijdens de vorst- en sneeuwperiodes het ontbreken van slaaptrek geconstateerd. Voor de brandganzen bestaat de indruk dat deze zich, meer dan de Anser-soorten, aan de slaaptrek hield. Behalve op de traditionele slaapplekken werd er ook wel op sneeuw en ijs geslapen. Slechts uit enkele gebieden kwamen meldingen binnen over het ontbreken van slaaptrek.

Broedsucces en grootte van de populatie

Het broedsucces was in 1978 zelfs nog slechter geweest dan in 1977, toen slechts 5% jongen werd grootgebracht. In deze winter kwam het percentage niet hoger uit dan 1% in Friesland (n= 8041; Van Eerden en Prop, 1978) en 3% in het Deltagebied (n= 900). Van groei van de populatie kan de laatste jaren dus geen sprake zijn geweest en de stand moet eerder wat achteruitgegaan zijn. Niettemin lijken de aantallen zich redelijk te handhaven. Combinatie van de Duitse met de Nederlandse gegevens leverde voor eind oktober een totaal op van 48.300 brandganzen. In januari werden ruim

41.500 ex. geteld, maar hierbij moet aangetekend worden dat er toen veel brandganzen op ongewone plaatsen verbleven, waardoor er een aantal over het hoofd gezien kan zijn.

Hetzelfde geldt voor de februari-telling, die toch voor België, Duitsland en Nederland samen uitkwam op een totaal van 44.000 ex. Deze bemoedigende overeenkomst geeft de indruk dat, ondanks de ongebruikelijke verspreiding, de tellingen toch een redelijk beeld geven van het aantalsverloop in deze strenge winter.

De maarttelling benaderde het oktober-niveau: méér dan 45.000 ex. voor geheel Nederland met nog een onbekend aantal in Duitsland. Helaas werd er toen in Duitsland een week later geteld dan in ons land.

Het hoge niveau van het februari- en maarttotaal duidt erop dat de populatie als geheel deze strenge winter goed is doorgelopen. Ook de overige waarnemingen wijzen erop dat deze gans behoorlijk tegen winterse omstandigheden is opgewassen. Slechts bij zware sneeuwval of bij flinke ijzel verlaat de soort de traditionele gebieden. Bovendien blijkt ook deze gespecialiseerde graseter onder bepaalde omstandigheden in staat te zijn flexibel op minder traditionele voedselbronnen te kunnen overschakelen.

Rotganzen (*Branta bernicla*)

HET VOORKOMEN IN HET NEDERLANDSE WADDENGEBIED

B.S. Ebbinge

Resultaten van tellingen

Dank zij de inspanningen van P. Zegers werden er in het Waddengebied in het winterhalfjaar 1978-79 vier tellingen georganiseerd (zie tabel 8). In vergelijking met voorgaande jaren valt vooral de sterke toename van het aantal rotganzen in de herfst op. In november 1977 werden er in het Nederlandse Waddengebied bijna 10.000 ex. geteld, tegen 29.000 in de herfst van 1978. De telling van eind april geeft daarentegen een veel geringere stijging te zien, van

ruim 41.000 ex. in 1978 naar 50.000 ex. in 1979. Ondanks de koude in januari bleken er toen toch nog 6200 rotganzen in het Nederlandse Waddengebied te overwinteren, waarbij opvalt dat deze vogels alle in het westelijk deel van dit gebied geconcentreerd waren. Van de gehele, in West-Europa overwinterende, populatie vormden deze 6200 rotganzen slechts 4,4%, terwijl er in een zachte winter als 1974-75 9,5% van deze populatie in ons Waddengebied overwinterde (St. Joseph, 1979).

Tabel 8: Aantal rotganzen (*Branta bernicla*) in het Nederlandse Waddengebied in 1978-79.

	nov. 18-19	jan. 13-14	mrt. 17-18	apr. 28-29
Texel	8000	2280	5510	7300
Vlieland	2350	2345	755	935
de Richel	n.g.	n.g.	0	n.g.
Terschelling	4615	408	10.160	10.400
Griend	700	n.g.	340	390
Ameland	875	50	1460	3470
Engelsmanplaat	94	n.g.	13	0
Schiermonnikoog	2115	1	2195	1980
Rottumerplaat	n.g.	n.g.	n.g.	1350 (10/5)
Rottumeroog	n.g.	n.g.	n.g.	510 (13/5)
Balgzand/Wieringen	1800	1050	420	1340
Friese kust	5500	43	15.240	20.320
Groningse kust	3100	1	2.090	1.890
Dollard	0	0	0	0
TOTAAL	29.000	6.200	38.000	50.000

n.g. = niet geteld

Leeftijdstellingen en omvang van de populatie

In de zomer van 1978 hebben de rotganzen met veel succes gebroed. Op de zee-grasvelden in het Waddengebied van Sleeswijk-Holstein, waar in oktober 1978 ruim 50.000 rotganzen pleisterden, bleek 49% eerstejaars vogels aanwezig

HET VOORKOMEN IN ZUIDWEST-NEDERLAND

De eerste vogels werden in Zuidwest-Nederland waargenomen op 19 september toen er in de Grevelingen in totaal 11 ex. geteld werden. Op 3 oktober was het aantal opgelopen tot 292 ex. Twee weken later (14-17 oktober) werden er tijdens vogeltellingen in het gehele Deltagebied bijna 2800 rotganzen aangetroffen. De grootste groepen verbleven toen in de Grevelingen en in het oostelijk deel van de Oosterschelde (respectievelijk ruim 1100 en bijna 1500 ex.). Deze vogels foerageerden waarschijnlijk vooral op de hier voorkomende zee-gras- en wivervelden. In de periode eind november/begin december is het aantal rotganzen in Zuidwest-Nederland sterk toegenomen. Werden er aan het begin van de tweede novemberdecade 6400 ex. geteld, op 10 december bleken er bijna 8600 rotganzen aanwezig te zijn. De aantallen in de Grevelingen waren toen wat gedaald, maar in het Veerse Meer en in het noordelijke en westelijke deel van de Oosterschelde pleisterden belangrijke aantallen rotganzen (ca. 50% van het totaal).

Omstreeks half januari lijkt het aantal iets gedaald te zijn, tot bijna 7800 ex. Waarschijnlijk is deze achteruitgang echter slechts schijn, omdat in deze periode enkele belangrijke gebieden (o.a. het Oosterscheldegebied tussen Bergen op Zoom en het Schelde-Rijn Kanaal) niet of onvoldoende geteld zijn. Ook al omdat het totaal van de wél volledig getelde gebieden, ten opzichte van december geen belangrijke aantalsverschuivingen te zien geeft, is het aannemelijk dat de plotselinge vorstinvall rond de jaarwisseling weinig invloed heeft gehad op de aantallen rotganzen in Zuidwest-Nederland. Binnen dit gebied hebben zich echter wel degelijk ver-

te zijn. Gemiddeld over de gehele populatie (zwartbuik)rotganzen bedroeg het percentage eerstejaars vogels 35%. De totale, in West-Europa overwinterende, populatie zwartbuikrotganzen bleek na dit gunstige broedresultaat in januari 1979 uit 140.000 vogels te bestaan (St. Joseph, 1979).

A. van Haperen

schuivingen voorgedaan, met name wat betreft de terreinkeus. Zo foerageerden er in de laatste weken van december ca. 1300 tot 2200 ex. binnendijks in de St. Pieterspolder, ten oosten van Yerseke. Op 4 januari, na de sterke sneeuwval van 31 december, waren deze vogels hier niet meer aanwezig.

Op 12 januari werden er weer 1800 ex. waargenomen, maar op 15 en 22 januari (na veel sneeuw) waren de rotganzen weer afwezig. Pas begin februari werden hier weer grote aantallen rotganzen waargenomen.

Het totale aantal binnen- en buitendijks foeragerende vogels tussen Yerseke en de Schelde-Rijnverbinding schommelde vanaf december tot in februari, blijkens een viertal tellingen, steeds tussen 2500 en 3500 ex. Uit waarnemingen van geringde vogels en uit wijzigingen van de juvenielen-percentages onder de aanwezige ganzen blijkt, dat er in deze periode wel degelijk sprake was van weg- en doortrek (mededeling R.H.D. Lambeck).

Het seizoenmaximum werd waargenomen tijdens de februari telling: in de periode 8 t/m 10 februari waren er in Zuidwest-Nederland ruim 9600 rotganzen aanwezig. Het is opvallend dat er toen ook grote aantallen in de poldergebieden werden aangetroffen, waar in de voorgaande maanden weinig rotganzen voorkwamen (met name op Schouwen). Na de februari piek bleven er nog geruime tijd rotganzen in Zuidwest-Nederland pleisteren. Begin april waren er nog ca. 7750 aanwezig en begin mei nog ruim 5700. Op 5 en 6 juni werden in de Grevelingen nog 119 rotganzen geteld en omstreeks 17 juni vertoefden in de

Oosterschelde nog minstens 5 ex. De laatste rotgans werd waargenomen op 3 juli in de Grevelingen.

Resultaten van de tellingen

Vergelijking met andere jaren (Ganzenwerkgroep, 1978 en 1979) leert dat de in Zuidwest-Nederland overwinterende populatie rotganzen in 1978-79 wat groter was dan in de voorgaande jaren, namelijk 8000-10.000 ex. in 1978-79 tegen ca. 7000-8000 vogels in 1975-76, 1976-77 en 1977-78. Omdat de hogere aantallen reeds begin december aanwezig waren, is een verband met het strenge winterweer niet duidelijk. De oktober- en novem-

beraantallen lagen in 1978-79 in dezelfde orde van grootte als in het voorafgaande jaar. Dit geldt niet voor de aantallen in het voorjaar. Met name in april waren er ongeveer tweemaal zoveel ganzen aanwezig als in de voorafgaande jaren. Over de maand mei zijn nog vrijwel geen telgegevens gepubliceerd, maar het is vrijwel zeker dat een aantal van ca. 5750 in begin mei voor Zuidwest-Nederland een bijzondere situatie is, die de laatste jaren nog niet eerder was voorgekomen. Het is onduidelijk in hoeverre dit feit samenhangt met de uitzonderlijke winterse omstandigheden in de voorafgaande maanden.

Tabel 9: Aantal rotganzen (*Branta bernicla*) in Zuidwest-Nederland in het seizoen 1978-79.

maand	sep.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	mrt.	apr.	mei	juni
datum	19	14-17	10-14	9-12	9-14	6-10	10-15	7-9	5-6	5-6
Grevelingen	11	1139	861	549	997	669	600	477	480	119
Schouwen (binnendijks)	-	-	-	-	322	1735	125	1132	-	-
Zuidkust Schouwen-Duiveland	-	126	595	950	503	714	615	1094	-	-
Krammer	-	18	608	1000	1061	363	121	530	-	-
Krabbenkreek	-	17	1080	688	584	830	366	1094	-	?
Tholen	-	324	651	83	150	675	760	206	4854	?
Yerseke-Bergen op Zoom	-	1157	1602	3985	(2825)	2610	2228	2758	-	?
Zandkreek-Yerseke	-	4	853	953	1197	1190	152	415	-	?
Noord-Beveland	-	-	176	82	6	400	129	38	11	?
Zuid-Beveland (binnendijks)	-	-	-	1	114	240	-	-	-	-
Veerse Meer	-	-	-	283	-	10	1051	-	422	?
Walcheren	-	-	-	-	14	200	-	-	-	-
Westerschelde	-	2	2	14	15	1	57	1	-	-
TOTAAL	11	2785	6426	8588	7788	9737	6204	7745	5756	(119)

() = onvolledige telling

Waarnemingen uit het binnenland

Tengevolge van de strenge koude is het aantal waarnemingen uit het binnenland van rotganzen in de winter 1978-79 opmerkelijk hoog. Normaliter worden er van deze soort slechts bij uitzondering enkelingen in het binnenland gezien. Afgezien van waarnemingen in het binnenland van de provincies Groningen, Friesland, Noord-Holland en Zuid-Hol-

land werden de volgende waarnemingen bekend:

13 januari 1979: 13 ex. te Deurze bij Assen;
29 ex. langs de IJssel bij Dieren;
1 ex. bij Zutphen.
15 januari 1979: 1 ex. Zuidelijk-Flevoland.

20 januari 1979: 5 ex. te Eemster (Dr.).
22 januari 1979: 120 ex. vliegend naar het zuidwesten bij Beneden-Leeuwen.
1 ex. aan de Lek bij Beusichem.
11 februari 1979: 10 ex. bij Schoonoord (Dr.).
20 februari 1979: 1 ex. Wapserveen (Dr.).
13 maart 1979: 1 ex. Barsbekerbinnenpolder bij Zwartsluis.

Een opvallend verschijnsel gedurende de koudeperiode was het feit dat er regelmatig kleine groepjes witbuikrotganzen in ons land werden waargenomen, tot maximaal 25 ex. bijeen. Omstreeks half februari werden er in totaal minstens 60 ex. van deze zeldzame ondersoort waargenomen, vooral in Zuidwest-Nederland. Ongetwijfeld behoren deze witbuik-

rotganzen tot de zeer kleine populatie die op Spitsbergen broedt en in andere jaren hoofdzakelijk in Denemarken en Noordoost-Engeland overwintert. Het voorkomen van de witbuikrotganzen in Nederland gedurende de winter 1978-79 zal elders uitgebreid worden behandeld (R. Lambeck, in voorbereiding).

Waarnemingen van zeldzame ganzensoorten in de winter 1978-79

Waarschijnlijk mede door de strenge koude werden er in deze winter opmerkelijk veel waarnemingen van zeldzame ganzensoorten verricht. Met name bij waarnemingen van soorten als sneeuw-gans, blauwe sneeuw-gans, Indische gans en roodhalsgans dient rekening gehouden te worden met de mogelijkheid van uit gevangenschap ontsnapte exemplaren. Waarnemingen van de nijlgans betreffen zonder meer ontsnapte vogels. Ook van de canadese gans werden dit seizoen zóveel waarnemingen bekend, dat deze soort elders nader behandeld zal worden (Dirksen, in voorbereiding).

Dwerggans (*Anser erythropus*)

Er kwamen van deze soort in totaal vier meldingen binnen. Op 4 januari 1979 werden er, tussen de talrijke overtrekkende kol- en rietganzen, boven Utrecht 8 dwergganzen (in één groepje) waargenomen. De overige gegevens stammen uit het rivierengebied: 13 januari, Bijland; 20 januari, Doornenburg en 21 t/m 27 januari, Ohé en Laak.

Sneeuw-gans (*Anser caerulescens*)

Tenminste 26 waarnemingen, waarvan er ongetwijfeld vele betrekking hebben op dezelfde exemplaren. Verreweg de meeste meldingen komen uit het noordelijke Deltagebied (vooral van Goeree-Overflakkee), maar er zijn ook gegevens uit de IJsselmeerpolders, Friesland en Limburg. Op 27 januari 1979 werd bij Castricum, boven zee, een tussen de brandganzen naar het zuiden trekkende sneeuw-gans gesignaleerd.

Blaauwe sneeuw-gans (*Anser caerulescens caerulescens*)

Slechts uit een drietal gebieden kwamen meldingen van deze ondersoort binnen. Op 13 oktober 1978 en van 15 t/m 20 maart 1979 werd er 1 ex. gezien in Zuidelijk-Flevoland, terwijl er op 10 december 1978 1 ex. op Voorne verbleef. In de periode 1 oktober 1978 t/m 9 mei 1979 werd er steeds 1 ex. gezien bij de Scheelhoek, op 4 februari 2 ex. op de Westplaat en op 10 februari 1 ex. op de Slikken van Flakkee, alle dus op Overflakkee.

Indische gans (*Anser indicus*)

Er werd een tiental waarnemingen van deze soort bekend die bijna steeds betrekking hadden op slechts 1 ex. Alleen op 15 januari 1979 werden er 2 ex. bijeen gezien, en wel op het Hollands Diep.

Roodhalsgans (*Branta ruficollis*)

Er werden tenminste 26 waarnemingen bekend, ongetwijfeld ten dele van dezelfde exemplaren. Het meest werd de roodhalsgans opgemerkt in het noordelijke Deltagebied, waar tenminste 3 ex. overwinterden (max. 2 ex. bijeen op 23 maart op de Westplaat). Ook uit Zeeuws-Vlaanderen, Walcheren en St. Philipsland kwamen meldingen van deze soort binnen, hetgeen erop wijst dat er in het gehele Deltagebied wellicht sprake was van 6 roodhalsganzen. In het naseizoen werden ook op andere plaatsen (Alblasserwaard, rivierengebied, Friesland) waarnemingen van roodhalsganzen gedaan.

Nijlgans (*Alopochen aegyptiacus*)

Deze soort wordt de laatste jaren in toenemende mate gesignaleerd en broedt (helaas) reeds op verschillende plaatsen in ons land. In het winterhalfjaar 1978-79 werden circa 15 waarnemingen van deze soort bekend, met een maximum

van 10 ex. bijeen (Kekerdom, 18-11-1978 en Meijendel, 18-3-1979). De soort blijkt in wilde staat een winter als die van 1978-79 te kunnen overleven.

OPROEP

Ook in de winter van 1979-80 blijken er weer op veel plaatsen, die niet tot vaste ganzengebieden gerekend kunnen worden, ganzen overwinterd te hebben. Vaak betrof het rietganzen van de taigavorm *Anser fabalis fabalis*, maar ook wel andere ganzensoorten. Daarom doet de Ganzenwerkgroep weer een beroep op eenieder die over ganzenwaarnemingen beschikt, deze naar L.M.J. van den Bergh, RIN te Leersum te willen zenden. Bij voorbaat reeds veel dank hiervoor.

Literatuur

- Bergh, L.M.J. van den. 1979. Over het voorkomen van taigarietganzen (*Anser fabalis fabalis*) in het stroomgebied van de grote rivieren in de winter 1978-1979. Het Vogeljaar 27: 118-123.
- Bergh, L.M.J. van den. 1979. Ganzen in het Gelderse rivierengebied in de winter 1978-79. Rapport RIN, Leersum, 29 blz.
- Bergh, L.M.J. van den. 1979. Ganzen in het Maasland in de winter 1978-79. Rapport, 13 blz.
- Beyersbergen, J., A.M.M. van Haperen & J.W.M. Kuypers. 1980. Ganzen in Zuidwest-Nederland in de winter 1978-79. Rapport SBB-Zeeland.
- Dijk, J. van. 1979. Wilde ganzen in de winter van 1979 in de Bollenstreek. Rapport, 6 blz.
- Eerden, M.R. van & J. Prop. 1978. Vogeltellingen Lauwersmeer, najaar 1978. Rapport.
- Ganzenwerkgroep Nederland. 1978. Resultaten van de ganzentellingen in Nederland in het winterhalfjaar 1976-77. -3e bericht- Watervogels 3: 145-163.
- Ganzenwerkgroep Nederland. 1979. Resultaten van de ganzentellingen in Nederland in het winterhalfjaar 1977-78. -4e bericht- Watervogels 4: 73-91.
- Huyskens, G. 1979. De Europese rietganzen, *Anser fabalis fabalis*/*Anser fabalis rossicus*, ondersoorten of soorten, al of niet schadelijk? Mens en Vogel 17: 204-208.
- K.N.M.I. Maandelijks overzicht der weersgesteldheid, oktober 1978 t/m mei 1979.
- Knijff, P. de. 1979. Verspreiding van waterwild rond Alphen aan den Rijn in het winterseizoen 1978-79. Rapport, 13 blz.
- Korf, B. & D. Tanger. 1979. Ganzen aan de grond. De Grutter 3: 106-110.
- Kuyken, E. 1979. Een overweldigende ganzeninvasie in Vlaanderen: eerste bericht. De Wielewaal 45: 73-75.
- Lust, Robert de. 1979. De winter 1978-79: ganzen op drift. De Wielewaal 45: 161-167.
- Naacke, J. 1978. Ergebnisse der Erfassung des Gänsebestandes im Jahre 1978. Mitteilungen und Berichte, 10: 25-41.
- Natuur en Vogelwacht Culemborg. 1979. Verslag over ganzen tussen Vianen en Wijk bij Duurstede. Rapport, 17 blz.
- Nilsson, Leif. 1979. Gåsinventeringar i Sverige, september - april 1977-78 och 1978-79. Anser 18: 236-278.
- Ogilvie, M.A. 1978. Wildfowl censuses and counts in Britain and Ireland, 1977-78. Wildfowl 29: 163-164.
- Ogilvie, M.A. 1979. Wildfowl censuses and counts in Britain and Ireland, 1978-79. Wildfowl 30: 163-164.
- Ouweneel, G.L. 1980. Waarnemingen aan ganzen in het noordelijke Deltagebied in de winter 1978-1979. Watervogels 5: 29-37.
- St. Joseph, A.K.M. 1979. A review of the status of *Branta bernicla bernicla*. Proc. Second Technical Meeting on West Palaearctic Migratory Bird Management. Paris, december 1979.
- Stoker, T. 1979. Ganzen in het Gooi. De Korhaan 13: 157-165.
- Tanger, D. 1979. Ganzen in Noord-Holland, met name in de winter van 1978-79. Rapport, 9 blz.
- Ysebaert, T. 1979. Ganzen in Oost-Zeeuws-Vlaanderen, winter 1978-79. De Steltkluut 9: 176-180.

Ganzenwerkgroep Nederland van het IWRB
onder auspiciën van het
Rijksinstituut voor Natuurbeheer te Leersum.

L.M.J. van den Bergh	(rietgans + algemene coördinatie)
B. Ebbinge	(rotgans - Waddengebied)
A. van Haperen	(rotgans - Zuidwest-Nederland)
C.M. Lok	(brandgans)
J. Philippona	(kolgans)
J. Rooth	(grauwe gans)
A. Timmerman Azn.	(kleine rietgans)

CANADAGANZEN

Het was aanvankelijk de bedoeling in dit nummer ook nog een bijdrage te plaatsen van Sjoerd Dirksen over de invasie van canadaganzen in de winter 1978-79.

Door plaatsgebrek wordt dit artikel in een volgend nummer van WATERVOGELS opgenomen.